

§ 19. Культура і рэлігія народаў Міжрэчча

- ?! 1. Якія народы насялялі ў старажытнасці тэрыторыю Месапатаміі?
2. Успомніце значэнне тэрмінаў «культура», «рэлігія».

Старажытныя падарожнікі, пабываўшы ў Месапатаміі, расказвалі, што бачылі незгаральныя кнігі і карту зорнага неба. Ці магло такое быць або яны жартавалі? Які ўклад у сусветную культуру зрабілі народы Міжрэчча? У што верылі? Якімі іх дасягненнямі мы карыстаемся да гэтага часу?

1. Вынаходства пісьменнасці. Клінапіс. Вынаходнікамі пісьменнасці лічацца шумеры. Менавіта яны ў сярэдзіне чацвёртага тысячагоддзя да н. э. стварылі **клінапіс**. Правіцелям гарадоў-дзяржаў трэба было дакладна ведаць, якая колькасць падаткаў паступае ў казну. Для ўліку маёмасці былі прыдуманы спецыяльныя малюнкi. Паступова малюнкi спрасцілі, і яны ператварыліся ў знакі. Іх налічвалася каля 600.

Пісалі шумеры на гліняных таблічках трысняговай палачкай. Гэта палачка на канцы мела форму кліна. Кліны выціскаліся на сырой таблічцы так, што складалі асаблівыя знакі. Гэтыя знакі і далі назву пісьменнасць.

Таблічкі з надпісамі змяшчалі ў асветленых сонцам месцах, каб гліна высахла. Калі надпісы лічыліся вельмі важнымі, таблічкі абпальвалі. Гэтыя запісы не баяліся ні агню, ні вады, ні часу. Шмат якія з іх выдатна захаваліся да нашых дзён. Па іх сучасныя гісторыкі вывучаюць гісторыю далёкай старажытнасці.

Ператварэнне малюнкаў
у клінапісныя знакі

- Як вы думаеце, чаму ў клінапісе больш знакаў, чым у нашым алфавіце?

				птушка
				рыба
				хлеб, зярно
				сад

Дзякуючы знойдзеным таблічкам захаваўся старажытнашумерскі літаратурны твор — «Эпас пра Гільгамеша». З яго мы даведваемся пра сусветны патоп, пра жыццё і прыгоды легендарнага правіцеля горада Урука.

Клінапіс, як мяркуюць вучоныя, з'яўляецца найстаражытнейшай пісьменнасцю ў гісторыі. Усе народы Месапатаміі, незалежна ад іх роднай мовы, выкарыстоўвалі клінапіс на працягу трох тысяч гадоў.

с. 109–111

2. Веды жыхароў Старажытнага Міжрэчча. У Месапатаміі былі адкрыты шматлікія школы, у якіх хлопчыкаў вучылі лічыць і чытаць «бацькі школы». Урокі працягваліся ад усходу да заходу. Вучняў — «сыноў школы» — строга каралі за парушэнне дысцыпліны. Той, хто паспяхова скончыў школу, мог стаць пісцом, чыноўнікам, жрацом.

Жыхары Месапатаміі добра ведалі матэматыку. З яе дапамогай вылічалі, колькі зямлі трэба для ўзвядзення плаціны. Умелі ў Міжрэччы вызначаць ёмістасць кошыка і бочкі, падлічвалі масу груза, які можа везці судна. Асабліва шанавалі лік 60, ён лічыўся свяшчэнным.

◀ Школа — «дом таблічак».
Сучасны малюнак

☑ Уявіце, што вам удалося сустрэцца з вучнем шумерскай школы. Якія пытанні вы б яму задалі?

Выключнай павагай карысталіся знаўцы матэматыкі. Іх называлі «мудрымі пісцамі лікаў».

На 40 гліняных таблічках захаваліся сачыненні па медыцыне. У Месапатаміі былі складзены дапаможнікі па хваробах вуха, вока, дыхальных шляхоў. Гэта гаворыць пра тое, што ў далёкія часы ўрачы ведалі хваробы і ўмелі лячыць хворых. Вядома таксама, што месапатамскія медыкі мелі хірургічныя інструменты і ўмелі рабіць аперацыі.

3. Месапатамскі каляндар.

У Шумеры астраномы вызначылі шмат якія сузор'і і далі ім імёны. Былі складзены паказальнікі часу зацьменняў месяца і сонца, з'яўлення комет. Дзякуючы назіранням за зоркамі, планетамі і змяненнямі ў прыродзе, жрацы стварылі каляндар. Месяцам у ім лічыўся абарот Месяца вакол Зямлі. Яго працягласць складала прыблізна 28 дзён. Кожны месяц дзялілі на чатыры часткі, або тыдні. Такім чынам, у тыдні было сем дзён. З тых часоў шмат якія народы свету, у тым ліку і мы, карыстаюцца сямідзённым тыднем.

Каляндар, у якім лічэнне часу вядзецца па абаротах Месяца вакол Зямлі, а час лічаць па Месяцы, называецца *месяцовым* календаром. Аднак такі каляндар не мог дакладна вызначыць пачатак наступнага года. Бо год — гэта абарот Зямлі вакол Сонца. Таму за Сонцам у Міжрэччы таксама

Хто лепі мог ведаць будову чалавечага цела і ўнутраных органаў: егіпецкія або вавілонскія ўрачы? Ратлумачце свой пункт гледжання.

▲ Зікурат — месапатамскі храм.
Рэканструкцыя

☑ На вяршыні храма знаходзілася «жыллё багоў». Тут жрацы вялі астранамічныя назіранні.

◀ Шумерская карта зорнага неба

вяліся спецыяльныя назіранні. Каб дакладна вызначыць пачатак года, у каляндар уносілі спецыяльныя папраўкі. Гэта былі дадатковыя дні і нават месяцы. Каляндар, які спалучае назіранне за Сонцам і Месяцам, называецца **месяцова-сонечным**.

4. Рэлігія народаў Месапатаміі. У Старажытным Міжрэччы шанавалі шматлікіх багоў. У іх гонар здзяйснялі разнастайныя абрады. У кожнай мясцовасці шанавалі свой бог-заступнік. Ён увасабляў вышэйшыя сілы, якія пануюць над жыццём людзей. Асаблівае месца займала вера ў *Тамуза*, бога расліннасці, які памірае і ўваскрасае. Бо людзі лічылі, што ад яго залежыць ураджай на палях. Абагаўляліся таксама неба, зямля і вада.

Асаблівай павагай у жыхароў Міжрэчча карысталася багіня кахання *Іштар*. Свяцілішчы ў яе гонар былі ў шмат якіх гарадах. У Вавілоне яе імем былі названы свяшчэнныя вароты для ўрачыстага ўезду ў горад.

◀ Бог Тамуз. Рэльеф

Успомніце, якому егіпецкаму бажаству адпавядае гэты бог.

▲ Вароты багіні Іштар. Рэканструкцыя

ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

◆ *Жыхары Месапатаміі стварылі найстаражытнейшую ў свеце пісьменнасць (клінапіс) і мясяцова-сонечны каляндар.* ◆ *Шумеры стварылі шматлікія школы, валодалі ведамі ў галіне матэматыкі, астраноміі, медыцыны.* ◆ *Народы Міжрэчча верылі ў мноства багоў.*

- ? **1.** Што садзейнічала ўзнікненню пісьменнасці ў шумераў? Як яна называлася? Чаму? **2.** Параўнайце шумерскую і сучасную школу. Зрабіце вывады. **3.** Параўнайце культурныя дасягненні старажытных егіпцянаў і жыхароў Міжрэчча паводле плану: а) астраномія, б) медыцына, в) матэматыка. **4.** Як вы лічыце, ці звязана рэлігія старажытных народаў з асаблівасцямі прыродна-кліматycznych умоў і спосабам жыцця? Як вы думаеце, ці быў у насельніцтва Месапатаміі бог-уладар мораў, бог пустынь? **5.** У шумераў былі прыказкі, вельмі падобныя на нашы: «Ухіліўся ад дзікага быка — наткнуўся на дзікую карову», «Добра апанутаму заўсёды рады». Паспрабуйце растлумачыць іх сэнс. У якіх выпадках іх можна выкарыстоўваць у наш час? Якія вядомыя вам прыказкі яны нагадваюць?

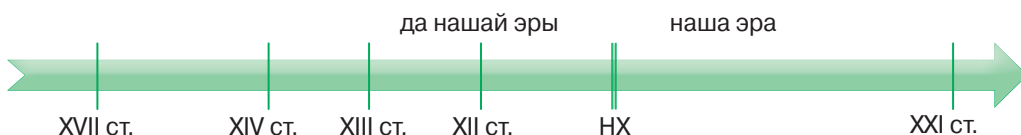

БІБЛІЯТЭКА НЕЗГАРАЛЬНЫХ КНІГ

Адна з самых знакамітых бібліятэк старажытнасці належала асірыйскаму цару Ашурбанапалу і знаходзілася ў горадзе Ніневія. У бібліятэцы было сабрана 25 тыс. таблічак: гістарычныя сачыненні, рэлігійныя кнігі, законы, навуковыя даследаванні. Таблічкі мелі свае нумары і размяшчаліся на паліцах у строгім парадку. Па загадзе цара ва ўсіх заваяваных краінах рабіліся копіі са старажытных і рэдкіх таблічак. Пасля захопу Ніневіі вавілонянамі царскі палац згарэў. А гліняныя кнігі толькі загартаваліся ў агні. Тысячы гадоў праляжалі яны пад пластом попелу, каб пасля расшыфроўвання вучонымі перадаць нам культурную спадчыну Месапатаміі.

Выкажыце здагадку, на якіх мовах маглі быць кнігі ў бібліятэцы.

§ 20. Хецкая дзяржава

?! 1. Якую ролю адыграла выкарыстанне жалеза ва ўзвышэнні Асірыі? **2.** На аснове засвоенага вамі матэрыялу прапануйце план вывучэння гісторыі старажытнаўсходняй дзяржавы.

Шмат якія словы хецкай мовы вельмі падобныя па гучанні да слоў са славянскіх моў: «ватар» — «вада», «небіш» — «неба». Ні ў егіпецкай, ні ў шумерскай мовах такога падабенства няма. У чым сакрэт гэтай моўнай загадкі? Дзе жылі і чым займаліся хеты? Як ім удалося стварыць найбуйнейшую дзяржаву старажытнасці і чаму яна праіснавала адносна нядоўга?

с. 115–117

1. Паходжанне хетаў. Хеты згадваюцца ў свяшчэннай кнізе хрысціян — Бібліі. У егіпецкіх і асірыйскіх надпісах гаворыцца пра «краіну Хета», або «Хаці». Хеты былі першым індаеўрапейскім народам, які стварыў ў старажытнасці магутную дзяржаву. Першапачаткова хецкія плямёны насялялі стэпавыя тэрыторыі, размешчаныя на поўнач ад Чорнага і Каспійскага мораў. Тут яны займаліся жывёлагадоўляй —